

N:o 7.

Ank. till Riksd. kansli den 20 mars 1896, kl. 2 e. m.

Utlåtande, angående användande af riksbankens vinst för år 1895.

I den till innevarande års Riksdag aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof har Kongl. Maj:t föreslagit, att af riksbankens vinstmedel för år 1895, utgörande 3,026,425 kronor 69 öre, nio tiondedelar eller i rundt tal 2,700,000 kronor måtte anvisas för statsverkets behof, till stöd för hvilken framställning föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 13 januari 1896 hufvudsakligen anfört, att, sedan Kongl. Maj:t vid 1895 års riksdag begärt, att hela beräknade bankovinsten för 1894, i rundt tal 2,600,000 kronor, skulle anvisas åt statsverket, Riksdagen beslutit att af riksbankens för nyssnämnda år bokförda vinst, 2,603,187 kronor 21 öre, ett belopp af 2,340,000 kronor skulle öfverlemnas till statsverket och återstoden, eller 263,187 kronor 21 öre för riksbanken bibehållas; och då den af Riksdagen sålunda tillämpade grund för fördelning af bankovinsten mellan statsverket och riksbanken, enligt hvilken i jemnadt tal nio tiondedelar af sagda vinst öfverlemnats till statsverket och den återstående tiondedelen reserverats för riksbanken, syntes föredragande departementschefen böra komma till användning jemväl vid nu förevarande statsreglering, hade han i fråga om fördelningen af 1895 års bankovinst tillämpat samma grund, i öfverensstämmelse hvarmed den kongl. propositionen ock, såsom ofvan anförts, blifvit affattad.

Förutom nyssberörda, af Kongl. Maj:t framställda förslag i ämnet föreligger till behandling jemväl ett annat, nämligen den af herr *J. Johnsson* i Bollnäs inom Andra Kammaren väckta motion (n:o 160) derom, att hela bankovinsten för år 1895 måtte för riksbankens egna ändamål reserveras.

Denna motion är af följande lydelse:

»Sedan Riksdagen under en längre tid och under ständiga meningskiljaktigheter emellan dess olika stånd och kamrar, användt riksbankens vinst till det yttersta till underlättande af skattebördorna och fyllande af statsverkets behof, visade sig äntligen i Kongl. Maj:ts proposition till 1872 års Riksdag, att statsverkets tillgångar fullständigt förmådde betäcka dess utgifter, så att Kongl. Maj:t för bankovinsten icke hade annan användning än dess reserverande till framtida behof. Under sådana förhållanden framträdde med ökad styrka anspråket på bankovinstens användande, åtminstone delvis för riksbankens egna ändamål. Fullmäktige framhöllo nödvändigheten af att bankens grundfond förstärktes, helst genom inköp af utländska, vid behof lätt af-sättliga statspapper, med anledning hvaraf bankoutskottet vid nämnda års riksdag hemställde, att 1871 års vinst måtte för banken reserveras för att användas till inköp af lätt realisabla utländska statspapper, hvilket förslag ock blef af begge kamrarne bifallet.

Under de följande åren vann den mening stadga att en del af bankovinsten borde reserveras till förstärkande af bankens fonder och återstoden öfverlemnas till statsverket, med undantag af åren 1885 och 1887, då riksbanken behöll hela sin vinst, men under de senare åren har dock ett motsatt förhållande egt rum, i det att vinsten för 1892, 1893 och 1894 till största delen öfverförts till statsverket, hvarjente Kongl. Maj:t jemväl föreslagit att af 1895 års vinst 2,700,000 kronor skall till statsverket öfverlemnas.

Att bankofullmäktige icke haft något att anmärka emot att bankovinsten för de senare åren till största delen öfverförts till statsverket lär ej kunna tillmätas allt för stor betydelse, då deras yttrande — oafsedt att frågan om bankens ombildning i syfte att i vidsträcktare grad än för närvarande öfvertaga sedelutgifningen inom landet ej berörts samt, vilkorligt anmärkt, att afdelningskontor för riksbanken icke borde i för stor utsträckning inrättas — strider emot de grundsatser som af fullmäktige 1872 uttalades, nämligen om nödvändigheten af att öka bankens fonder; och då de ändrade bestämmelser angående riksbankens organisation som äro förestående samt bankens egen låne-rörelse, som synes komma att antaga allt större utsträckning, otvifvel-

aktigt kommer att ställa stora kraf på riksbanken der denna uppgift, äfven om de måttligaste anspråk, som i detta afseende ställas på riksbanken, skola kunna tillfredsställas; och då slutligen statskassans närvarande lyckliga ställning icke i något afseende lärer fordra en försträckning af bankovinsten, så vågar jag vördsamt föreslå, att Riksdagen må besluta, att 1895 års vinst må för riksbankens egna ändamål reserveras.»

Genom utdrag af sitt protokoll den 3 sistlidne februari har bankoutskottet hos fullmäktige i riksbanken begärt yttrande öfver motionen samt i sådant afseende fått mottaga följande, den 13 i samma månad dagtecknade skrifvelse:

»Utöfver grundfonden ^{fr}och reservfonden, tillsammans utgörande 55 millioner kronor, innehade riksbanken enligt senast, för den 31 nästlidne januari, upprättade sammandrag af riksbankens ställning ett belopp af kronor 5,276,263:06, af hvilket belopp, i händelse den kongl. propositionen om bankovinstens användning blir af Riksdagen bifallen, 2,700,000 kronor komma att under loppet af 1897 kvartalsvis utbetalas. För sin rörelse torde riksbanken under nuvarande förhållanden icke vara i behof af större kapital än den sålunda innehar, synnerligast då i betraktande tages dess högst betydliga obegagnade sedelutgifningsrätt, och hvad beträffar motionärens antydning om ökande af riksbankens fonder genom inköp af utländska statspapper, är möjligheten därför i väsentlig mån beroende af helt andra omständigheter, än om riksbanken får behålla större eller mindre del af sin vinst.

Fullmäktige ause därför, att om, såsom de föreslagit, under den närmaste tiden icke kommer att inrättas mer än ett nytt afdelningskontor, riksbanken för sin verksamhet icke behöfver göra auspråk på större del af 1895 års bankovinst än som i Kongl. Maj:ts nådiga proposition föreslagits skola tillfalla densamma. Skulle deremot Riksdagen besluta anordnandet af ytterligare kontor, kan det ifrågasättas, att för uppehållande af bankens sålunda ökade rörelse en större andel af den nu tillgängliga vinsten skulle för dess egen räkning böra reserveras.»

Fullmäktige, som i ett annat på samma gång afgifvet utlåtande angående de vid innevarande riksdag väckta motionerna om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken förordat endast den af samma motioner, som afser riksbankskontor i Gefle att öppnas under år 1897,

hafva således, på sätt af deras ofvan intagna skrifvelse framgår, grundat sitt uttalande derom, att för riksbankens egen räkning icke skulle behöfva reserveras större andel af bankovinsten för år 1895 än Kongl. Maj:t föreslagit, på den uttryckliga förutsättning, att under den närmaste tiden ej komme att inrättas mer än ett nytt afdelningskontor af riksbanken, hvaremot, om Riksdagen skulle besluta anordnandet af ytterligare kontor, det kunde ifrågasättas att en större andel af vinsten skulle åta riksbanken reserveras.

De båda i viss mån och särskildt med afseende på fullmäktiges nyssnämnda förutsättning med hvarandra sammanhängande frågorna om användandet af 1895 års bankovinst och om inrättandet af nya riksbankskontor i orterna hafva någon tid hvilat hos utskottet, och, då de hos utskottet skulle företagas till behandling, hade till Riksdagen inkommit Kongl. Maj:ts den 7 sistlidne februari beslutade proposition (n:o 22) med förslag till vissa ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen i syfte att bana väg för en ny organisation af bankväsendet i riket. I en till denna proposition fogad bilaga har meddelats innehållet af ett förslag till *lag för Sveriges riksbank*, hvarom statsrådet och chefen för kongl. finansdepartementet yttrat, att han, under förutsättning, att de ofvan antydda grundlagsändringsförslagen godkändes och blefve af Riksdagen antagna att hvila till 1897 års riksmöte, så att möjlighet derigenom bereddes, att de då blefve upphöjda till lag, vore sinnad att tillstyrka Kongl. Maj:t att till samma års Riksdag aflåta proposition om förändrad banklagstiftning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förenämnda förslag till lag för Sveriges riksbank jemte vissa andra förslag till ansvarighetslagar, som närmare angifvas i det ofvanberörda proposition åtföljande statsrådsprotokoll öfver finansärenden den 24 januari 1896.

Utskottet har, med kännedom om den ifrågavarande kongl. propositionen och dertill hörande bilaga, icke kunnat förbise att, för den händelse förslaget till lag för riksbanken skulle komma att af Kongl. Maj:t föreläggas 1897 års Riksdag och då af Riksdagen antagas samt träda i kraft å den tid, som i lagförslaget förutsättes, det i sådant fall torde blifva nödvändigt, att inrättandet af nya riksbankskontor i orterna påskyndas. I lagförslagets kap. III § 10 stadgas nemligen, att riksbanken drifver sin rörelse vid hufvudkontor i Stockholm samt vid afdelningskontor inom riket och att ett sådant kontor skall finnas inom hvarje län utom Stockholms; hvarjemte i kap. VI § 49 föreskrifves, att hvad i § 10 stadgas om afdelningskontor af riksbanken må efter

hand vinna tillämpning och skall vid ingången af år 1904 vara fullständigt genomfördt.

Med inberäkning af det riksbankskontor i Umeå, som den 1 nästkommande april skall börja sin verksamhet, finnas nu tillhopa 13 afdelningskontor af riksbanken och till förverkligande af stadgandet i ofvannämnda § 49 skulle alltså under de sju åren 1897—1903 ytterligare behöfva anordnas tio dylika kontor, eller således under åtminstone tre af dessa år två kontor.

Med afseende på dessa förhållanden och det samband, frågan om öfverlemnande till statsverket af en större eller mindre del af bankovinsten kommit att erhålla med frågan om inrättandet af nya riksbankskontor i orterna, har utskottet ansett, innan vare sig den ena eller andra af dessa frågor upptogs till slutlig behandling, sig böra ånyo höra fullmäktige samt begärde därför under den 6 dennes deras yttrande, bland annat, huruvida och till hvilket belopp, utöfver hvad af Kongl. Maj:t föreslagits, ytterligare reserverande af bankovinsten för riksbankens räkning erfordrades, i händelse två nya afdelningskontor under nästa år inrättades. Härå meddelade fullmäktige i skrifvelse den 12 dennes det svar, att, om utskottet funne sig böra föreslå inrättandet af två nya afdelningskontor af riksbanken, i betraktande af riksbankens nuvarande ställning, för dessa kontors inrättande något oafvisligt behof af större andel i bankovinsten för år 1895, än Kongl. Maj:t föreslagit, icke nu förefunnes, äfven om, såsom i motionerna vore föreslaget, båda de nya kontoren skulle träda i verksamhet år 1897, men att, om öppnande af nya kontor ansåges böra påskyndas så, att större antal dylika komme att öppnas, innan riksbanken erhöle rätt att ensam utgifva sedlar, ökad andel i bankovinsten för den närmaste framtiden blefve af behovet påkallad.

Efter denna redogörelse för den förberedande behandlingen af frågan om bankovinstens användande får utskottet, som tills vidare, i afbidan å afgörandet inom Riksdagen af den här ofvan omförmälda kongl. propositionen om grundlagsförändringarna, uppskjutit behandlingen af de väckta motionerna om nya riksbankskontor i orterna, nu, och då det enligt gällande instruktion åligger utskottet att utan större dröjsmål yttra sig angående bankovinstens användande, i detta ämne för egen del anföra följande.

Vid bestämmandet af fördelningen mellan statsverket och riks-

banken af bankens vinstmedel har hittills icke följts någon bestämd grund. Sålunda anslogos ifrågavarande vinstmedel för åren 1867 och 1870 i det närmaste ofkortade åt statsverket, men bankovinsten för 1871 och 1872 i sin helhet och af 1873 års vinst största delen reserverades åt banken ensam. Vinstmedlen för åren 1874—84 delades deremot ungefär lika mellan statsverket och banken, men för åren 1885 och 1887 fick den senare ensam behålla sin intjenta vinst. 1888—91 årens vinstmedel delades åter ungefär lika mellan statsverket och banken, hvaremot 1892 års bankovinst i sin helhet öfverlemnades till statsverket och af 1893 års vinst anvisades åt detsamma den allra största delen (kronor 2,480,000) så, att för banken endast bibehölls återstående kronor 3,288: 32. Endast i fråga om 1894 års bankovinst har, såsom statsrådet och chefen för kongl. finansdepartementet äfven framhållit, den grund tillämpats, att statsverket erhållit $\frac{9}{10}$ deraf och $\frac{1}{10}$ stannat hos banken.

Af dessa erinringar om Riksdagens beslut beträffande användandet af riksbankens vinstmedel torde framgå, att Riksdagen visserligen stundom, då oundgängligt behof med hänsyn till statsverkets ställning gjort sådant nödigt, anvisat åt detta hela eller en större del af riksbankens vinst, men att i allmänhet åt riksbanken reserverats 50 procent och stundom mer af ifrågavarande vinstmedel. En följd häraf har blifvit, att riksbankens grundfond, som 1864 endast var 25 millioner kronor, sedan dess kunnat höjas så att år 1893 grundfonden kunnat ökas till samma belopp af 50 millioner kronor, som enligt förslaget till lag för Sveriges riksbank nu anses erforderligt för att åt riksbanken ensam anförtro sedelutgifningen i riket. Häraf synes, att bevarandet åt riksbanken sjelf af en afsevärd del af dess vinstmedel ingalunda varit betydelselöst för att rusta banken för sin motsedda större uppgift att blifva en centralbank, om än villigt erkännes att härtill fordrats och fordras äfven flera andra åtgärder.

Vidkommande nu sjelfva hufvudfrågan, huruvida, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, den större delen af bankovinsten för 1895 skall till statsverket öfverlemnas och endast en tiondedel reserveras åt riksbanken, eller ock, såsom i den ofvannämnda motionen yrkats, hela bankovinsten för samma år bibehållas åt banken, anser utskottet följande förhållanden böra komma i beaktande. Härvid är klart, att statsverket, hvars ställning för närvarande måste erkännas vara ovanligt god, utan svårighet kan undvara åtminstone en del af den vinstandel, Kongl. Maj:t begärt för det allmännas behof. Vid sådant förhållande synes det utskottet, att hänsyn till riksbankens intresse kunna och böra i

högre grad göra sig gällande än fallet skulle kunna blifva, om statsverket kunde anses, så att säga, befinna sig i trångmål och således medel för dess räkning behöfde beredas genom anlåtande af alla till buds stående utvägar. Ur denna synpunkt vill det synas utskottet, att vigt bör läggas vid det uttalande, som af fullmäktige gjorts särskildt i skrifvelsen af den 12 innevarande mars. Der uttalas visserligen, att fullmäktige anse något *oafvisligt* behof ej förefinnas att nu åt banken reservera större andel af vinsten än Kongl. Maj:t föreslagit, äfven om två nya afdelningskontor redan år 1897 skulle träda i verksamhet, men fullmäktige hafva tillika framhållit, att, om öppnandet af nya kontor ansåges böra påskyndas, innan riksbanken blefve ensam sedelutgifvande, *ökad andel i bankovinsten för den närmaste framtiden blefve af behofvet påkallad.*

Den tid, då åt riksbanken ensam kan blifva öfverlemnad rätten att utgifva sedlar, kan vara nära för handen eller komma att dröja, men säkert torde vara, att yrkandena om anordnandet i de län, der afdelningskontor af riksbanken nu saknas, af dylika kontor icke skola aftaga i styrka utan tvärtom framträda med ökad kraft i den mån andra län dermed hugnats eller under det närmaste året kunna komma i åtnjutande af denna efterlängtade förmån; och då det synes utskottet icke allenast möjligt utan ganska sannolikt, att anordnandet af nya riksbankskontor kan komma att, oberoende af tiden för sedelutgifningens öfverlemnande åt riksbanken ensam, blifva påskyndadt, finner utskottet fullmäktiges i riksbanken uttalande böra vinna afseende i den mån, att, då sådant utan svårighet med hänsyn till statsverkets behof kan låta sig göra, åt riksbanken nu reserveras en större andel i bankovinsten än den tiondedel, som enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle tillfalla banken; och anser utskottet vinstens delning lämpligen kunna bestämmas så, att statsverket deraf under nästa år erhåller två millioner och återstoden, motsvarande ungefär en tredjedel, bibehålles åt riksbanken. Äfven om betydelsen af en på detta sätt bestämd fördelning af bankovinsten, hvad riksbanken angår, ej varder annan än, att derigenom inrättandet af nya afdelningskontor underlättas, för den händelse sedelutgifningsrätten skulle komma att fortfarande förblifva splittrad så som nu på ett flertal banker, anser dock utskottet denna fördel i och för sig af tillräcklig vigt samt föranlåtes alltså hemställa,

att Riksdagen, med afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som den af herr J. Johnsson väckta motiou, må besluta,

1:o

att af riksbankens vinst för år 1895 ett belopp af 2,000,000 kronor öfverlemnas till statsverket samt återstoden, 1,026,425 kronor 69 öre, för riksbanken bibehålles;

samt

2:o

att statsverkets andel af bankovinsten för år 1895 skall af fullmäktige i riksbanken tillhandahållas statskontoret och utgå med en fjerdedel under loppet af hvarje af månaderna januari, april, juli och oktober år 1897.

Stockholm den 20 mars 1896.

På bankoutskottets vägnar:

O. R. THEMPTANDER.

Reservation:

vid punkten 1:o af herrar *Themptander*, grefve *Spens*, *Falk*, *Sanne*, *Moberg*, *Asker*, *Stridsberg* och *Ekdahl*, hvilka yttrat: »Då fullmäktige i riksbanken ej för närvarande påfordrat någon vidare förstärkning af riksbankens fonder, än Kongl. Maj:t föreslagit, äfven om två nya afdelningskontor af riksbanken komme att öppnas år 1897 och detta fullmäktiges uttalande fullkomligt öfverensstämmer med vår uppfattning af förhållandena, i ty att riksbanken för närvarande snarare kan anses hafva svårighet att bereda användning för sitt kapital;

då riksbankens fonder redan uppgå till högre belopp än som uti det af Kongl. Maj:ts Riksdagen delgifna förslag till lag för Sveriges riksbank förutsättes för den vidsträcktare uppgift, riksbanken derigenom skulle få sig anvisad; och

då Riksdagens beslut under senare år gått i den riktning, att Riksdagen ej ansett någon betydligare del af riksbankens vinst behöfva för riksbanken reserveras,

hafva vi ansett oss böra tillämpa den uppfattning, som uttalades af sistlidna års bankoutskott och i öfverensstämmelse hvarmed Riksdagens beslut utföll och hvilken uppfattning nu jemväl biträdts af herr statsrådet och chefen för kongl. finansdepartementet, eller att väl låta riksbanken behålla någon mindre del af sin vinst, motsvarande hvad enligt det nya banklagförslaget ock skulle fordras såsom minsta årliga afsättning till reservfonden, eller tio procent, och låta vinsten i öfrigt tillgodokomma statsverket.

På grund häraf hafva vi inom utskottet yrkat, att utskottet skulle tillstyrka afslag å motionen och bifall till Kongl. Maj:ts proposition samt att utskottets hemställan i denna punkt i enlighet härmed skulle affattas sålunda:

1:o.

att af riksbankens vinst för år 1895 ett belopp af 2,700,000 kronor öfverlemnas till statsverket samt återstoden, 326,425 kronor 69 öre, för riksbanken bibehålles.

Herr grefve *Hamilton* har ej deltagit i den slutliga behandlingen af detta ärende.